

KATILIM BANKALARINDA KÂR ORANI HEDEFLEMESİ

Turgay GEÇER

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İşletme Bölümü

ÖZET

Türkiye’de 1985 yılından beri faaliyet gösteren Katılım Bankaları, bankacılık sektörünün önemli aktörlerinden biridir. 2006 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunuyla ‘banka’ statüsü kazanan Katılım Bankaları, ‘konvansiyonel bankacılığa’ daha da yakınsamıştır. Kredilendirme işlevlerini ‘paranın zaman değeri’ yerine ‘malın zaman değeri’ konseptine dayandıran Katılım Bankaları, ‘faiz’ yerine ‘kâr payı’ iddiasıyla mevduat toplamakta, kredi tahsis etmekte ve bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bu çalışmada; mevduat sahiplerine dağıtılacak kâr oranını hedefleyen, fon transfer fiyatlaması ve kredilerin maliyetlendirmesine dayanan bir yaklaşım önerilmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde; mevduat–kredi sürecini etkileyen nitel ve nicel parametreler değerlendirilmekte, yanı sıra kredi riski ve likidite riski yönetiminin önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Katılma Hesapları, Kâr Oranı Hedeflemesi.

PROFIT RATE TARGETING IN PARTICIPATION BANKS

ABSTRACT

Participation Banks, operating since 1985 in Turkey, are one of the prominent players of banking sector. Participation Banks, gaining ‘bank’ status by Banking Law No: 5411 dated 2006, converged further to “conventional banking”. Participation Banks, based their crediting function on the concept of ‘time value of goods’ instead of ‘time value of money, takes deposits, allocates credits and provides banking services with the claim of ‘profit share’ instead of ‘interest’. In this study, A new approach is recommended that depends on the targeting of ‘profit rate’ given to depositors, fund transfer pricing and costing of credits. In according to this approach; the quantitative and qualitative parameters in deposit–credit process are evaluated and besides the importance of credit risk and liquidity risk management are also emphasized.

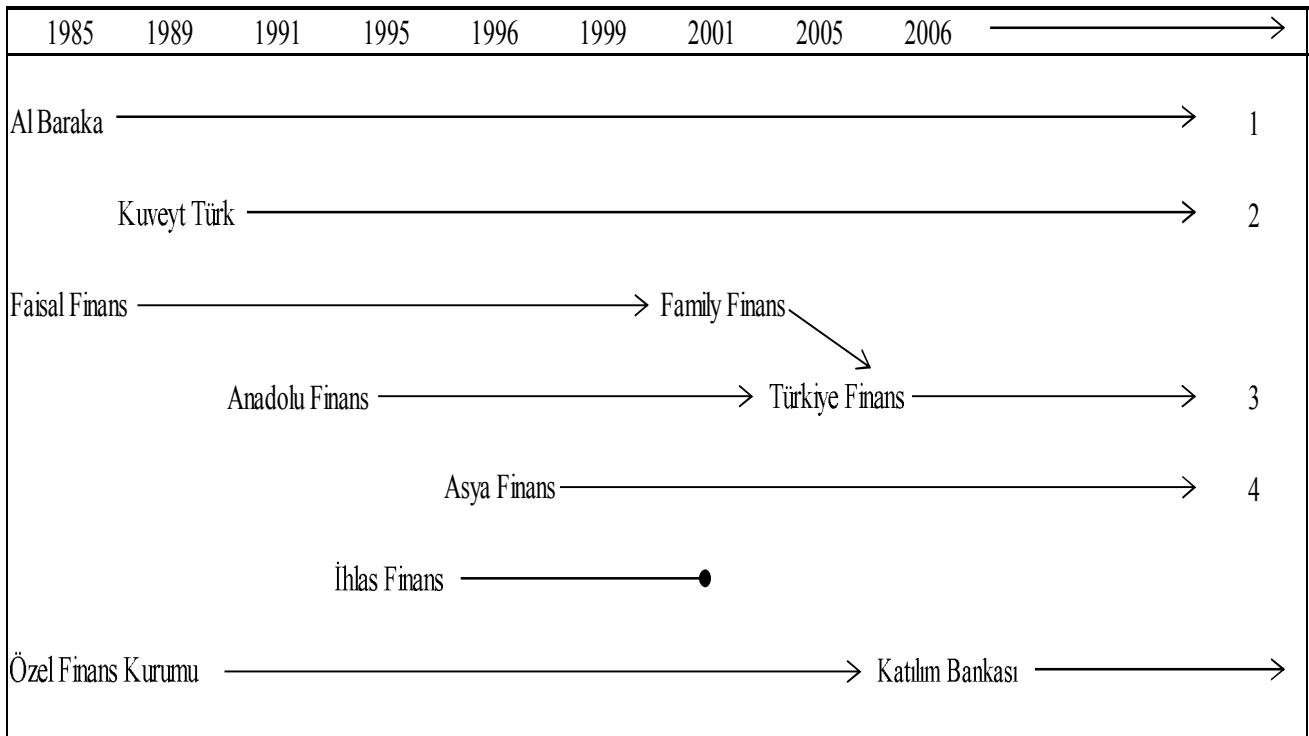
Key Words: Participation Banks, Participation Accounts, Profit Rate Targeting.

GİRİŞ

‘Faizsiz’ esasa dayalı olarak faaliyet gösteren finansal yapıların tarihsel derinliğini onlarca yıl öteye götürmek mümkündür. 60’lı yıllarda Arap dünyasında başlayan siyasi dönüşüm ve alternatif sistem arayışları, faize dayalı olmayan finansal sistemlerinin kurulmasına imkân sağlamıştır. Yanı sıra, 70’li yıllarda yaşanan petrol krizleri ile Körfez ülkelerinde biriken ‘kapital’ bu arayışları hızlandırmıştır.

Türkiye’de faizsiz bankacılık ile ilgili sürecin başlangıcı 30 yıl öncesine uzanmaktadır. Özel Finans Kurumlarının (Katılım Bankaları) kurulmasına yol açan ilk resmi adım 16.12.1983 tarih ve 83-7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile atılmıştır. İlgili Kararname 24 Şubat 1984 tarih ve 18323 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Şekil 1’de görüleceği üzere, 1985 yılında 2 Özel Finans Kurumu (Katılım Bankası) ile başlayan süreç, bugün 4 Katılım Bankası (Özel Finans Kurumu) ile devam etmektedir.

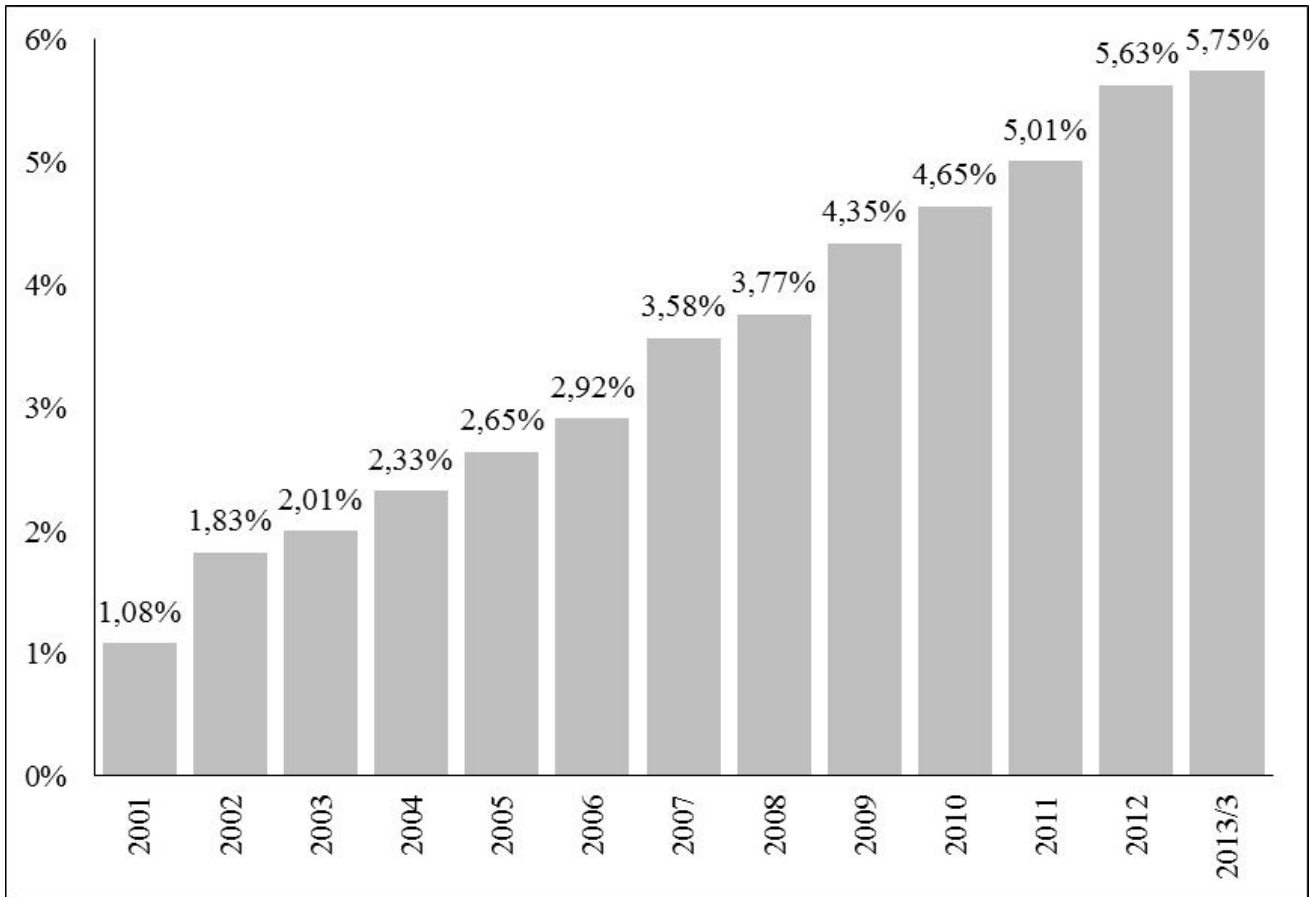
ŞEKİL 1: Katılım Bankaları ve Kronolojisi

Şekil 2’de görüleceği üzere; Türkiye’de 2003 yılından buyana yaşanan değişimle birlikte, Katılım Bankaları konvansiyonel bankalara kıyasla daha hızlı büyüme performansı göstermiştir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği verilerine göre; 2001 yılından yaşanan derin finansal kriz nedeniyle bankacılık sektöründeki payları 1% seviyelerine kadar düşen Katılım Bankaları, geçen 12 yıl boyunca yaklaşık 5,5 kat büyüme performansı göstermiştir.

Son yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasal konjonktür Katılım Bankalarının; kredi ve aktif kalitesinin sağlanmasına, ötelenen sorunların hızla çözümlenmesine, ‘banka’ statüsünün kazanılmasına, yasal pürüz ve engellerin aşılmasına, bir Kararname’ye dayalı hukuki çerçeve yerine Kanun (5411 sayılı Bankacılık Kanunu) tarafından tanınmış ve korunmuş yasal bir altyapıya kavuşulmasına, tasarruf mevduatı sigortası gibi kazanımların elde edilmesine imkân sağladığı aşikârdır.

ŞEKİL 2: Katılım Bankaları–Mevduat Bankaları Aktif Toplamı Karşılaştırması

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten, 22.05.2013.

Katılım Bankaları; konvansiyonel bankaların aksine, ‘mevduat (kaynak) toplama ve kredi (fon) kullandırma işlevlerini ‘faiz’ esasına dayandırmama vaadiyle faaliyet gösteren finansal yapılar’ olarak tanımlanabilir. Sistemin temel dinamiği; ‘ paranın zaman değeri’ yerine ‘malın zaman değeri’ konseptine dayanmaktadır; diğer bir deyişle paranın bugünkü değeri ile gelecekteki değeri arasındaki pozitif fark (faiz) yerine, malın peşin (bugünkü) değeri ile vadeli (gelecekteki) değeri arasındaki pozitif farkı (kâr) esas alınmaktadır. Uygulamada ise; ‘mal’ kavramının; ‘her türlü ekonomik değer, emtia, hisse senedi, menkul, gayrimenkul, hak ve hizmetler’ şeklinde çok geniş yorumlandığı görülmektedir.

Konunun dinsel ve siyasal mütalaasından ziyade, ‘faiz’ ile ‘kâr’ arasındaki fark kavramsal boyutu ele alınırsa; ‘faiz’, belirli bir tutarın (anapara), belirli bir yüzde (oran) ve belirli bir süre (vade) ile matematiksel hesaplamasına dayanmaktadır, süreç ve sonuç somuttur. ‘Kâr’ ise; gelir–gider kalemleri üzerinden hesaplanabilen, çeşitli yönetsel, muhasebesel ve vergisel yaklaşımlarına göre farklı sonuçların elde edilebileceği izafi bir kavramdır. Katılım Bankalarının temel sorunu, bu izafi kavramı somut bir kavrama dönüştürebilme zorluğudur. Sorun; ‘kâr’ esasına dayalı onlarca finansal ürünlerden sadece belirli bir tutar (anapara), belirli bir yüzde (oran) ve belirli bir süre (vade) üzerinden hesaplanan ‘murabaha’ (kesin kâr) yöntemi ile aşılmaya çalışılmaktadır. Zaten gerçek kâr–zarar esasına dayalı yöntemlerin (muşaraka, mudaraba, vb.) uygulanma imkân ve ihtimali oldukça güçtür, var olan örnekler de, Katılım Bankaları ile yakın ve organik ilişkisi söz konusu olan birkaç tüzel kişi ile yapılan sembolik uygulamalardır.

Bu çalışmada; Katılım Bankalarının kâr kavramını somutlaştırma gayretleri çerçevesinde, katılma hesabına (vadeli) mevduat yatıran tüm gerçek/tüzel kişilere ilgili dönem (vade) sonunda dağıtılacak kâr oranı hedeflemesi, kâr oranına dayalı fon transfer fiyatlaması ve kredi maliyetini etkileyen parametrelerin hesaplamaya dâhil edilmesi önerilmektedir. Yaklaşım, kredi fiyatı ile mevduata verilen getiri (kâr) arasındaki (aracılık maliyetinin) oransal farkın ne kadar yüksek olabileceği; ne denli karmaşık vergi, fon, kesinti, risk ve sair etkenlerin var olabileceğine eleştirisel bir bakış açısı getirmektedir.

1. MEVDUATA DAĞITILACAK KÂR ORANI HEDEFLEMESİ

Bir Katılım Bankasının mevduatları (kaynakları), özel cari hesaplar (vadesiz mevduat) ile katılma hesapları (1, 3, 6 ve 12+ ay vadeli mevduat) toplamından oluşmaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. Maddesinde; ‘Özel Cari Hesap: Katılım Bankalarında (vadesiz) açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri (kâr) ödenmeyen fonların (mevduatların) oluşturduğu hesapları’ ve ‘Katılma Hesabı: Katılım Bankalarına (belirli vadelerde) yatırılan fonların (mevduatların) bu kurumlarca (Katılım Bankası) kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap (mevduat) sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri (kâr) ödenmeyen ve anaparanın (aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların (mevduat) oluşturduğu hesapları’ olarak tanımlanmıştır.

Bankaların Kredi İşlemlerine Dair Yönetmeliğin 19. Maddesine göre çerçevesinde Katılım Bankaları. 1) Kurumsal Finansman Desteği (kurumsal murabaha), 2) Bireysel Finansman Desteği (bireysel murabaha), 3) Kâr–Zarar Ortaklığı Yatırımı (muşaraka–mudaraba), 4) Finansal Kiralama (icara), 5) Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı (kurumsal murabaha) ve 6) Ortak Yatırımlar (muşaraka) olmak üzere 6 tür kredi verebilmektedir. İlgili

Yönetmelikte; ‘Kurumsal Finansman Desteği: Katılım Bankası ile (kredi) fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dâhilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi koşuluyla işletmenin borçlandırılması işlemi’ şeklinde tanımlanmaktadır.

Katılım Bankaları; fon kullanırken sadece murabaha (kesin kâr) yöntemini uygulamakta, ancak muşaraka (belirsiz kâr) yöntemini kabul eden mevduat sahiplerinden fon toplamaktadır. Kısaca mevduatların (kaynaklarının) önceden tespit edilmiş bir maliyeti yoktur. Dolayısıyla pasiflerin büyük bir yüzdesini oluşturan katılma hesaplarına dağıtılacak kâr payı belirsizdir. Ancak, vade sonunda mevduat sahiplerine ne oranda kâr dağıtılacağına hedeflenmesi, belirli bir oran üzerine odaklanması, hedefin gerçekleşmesinin bir performans ölçütü olarak kabul edilmesi rasyonel bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Önerilen yaklaşımın amaç ve faydaları noktasında şunlar sıralanabilir:

- a) Mudiye (mevduat sahibine) dağıtılacak kâr oranının hedeflenmesi ve planlanması,
- b) Mudiye reel bir getiri (kâr) dağıtılması; dağıtılacak kâr oranı politikasının piyasa realiteleri ve beklentileri çerçevesinde şekillenmesi,
- c) Şubeler tarafından toplanan mevduatların tek bir yapıda (fon transfer fiyatlama merkezinde) toplulaştırılması; mevduatın, kaynak kullanan (kredi tahsis eden) tüm birimlere (kurumsal krediler, bireysel krediler, vb.) ve şubelere etkin bir fon transfer fiyatlaması ile aktarılması,
- d) Likidite riskinin ölçülebilir hale getirilmesi; kullanılmayan mevduat, donuk kredi ve maliyetlerinin daha gerçekçi hesaplanması,
- e) Kredi riskinin tahsis aşamasında kredi fiyatına dâhil edilmesi; ‘yüksek kredi riskine yüksek kredi fiyatı, düşük kredi riskine düşük kredi fiyatı’ prensibinin önemsenmesi,
- f) Yönetimsel olarak, şube–birim verimliliğinin ölçülmesi, etkin ve sağlıklı bir kârlılık ve performans modelinin oluşturulması,
- g) Mevduat–kredi süresindeki yasal yaptırımlar ve maliyetlerinin detaylı analizidir.

1.1. Mudiye Dağıtılacak Kar Oranın Hedeflemesi, Mevduatın Şubeye Maliyetinin Hesaplanması

Katılım Bankalarının piyasa realiteleri çerçevesinde kâr oranı hedeflemesi rasyonel bir davranış olarak kabul edilebilir. Önerilen getiri eğrisi (yield curve) esas alınarak, fiyatlar genel seviyesi, piyasa beklentileri ve vade perspektiflerini göz önünde tutan bir yaklaşımdır. Konvansiyonel bankalarda olduğu gibi bir Katılım Bankaları da topladığı mevduatlarının tamamını doğrudan kredi mekanizmasına aktarmamaktadır. Gerek yasal gerekse yönetimsel nedenlerle mevduat üzerinden belirli oranın/tutarın ayrılması, rezerv edilmesi veya kesinti yapılması gerekmektedir. Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliği çerçevesinde; Katılım Bankalarının topladıkları mevduat üzerinden TCMB düzenlemeleri

çerçevesinde zorunlu karşılık tutarı ayırmak durumundadır. Tablo 1’de yürürlükteki Zorunlu Karşılık Oranları verilmiştir.

TABLO 1: Zorunlu Karşılık Oranları

Mevduat Türleri	Zorunlu Karşılık Oranı (%)
Özel cari hesaplar	11,25 %
1 aya kadar katılma hesapları	11,25 %
3 aya kadar katılma hesapları	11,25 %
6 aya kadar katılma hesapları	8,25 %
1 yıla kadar katılma hesapları	6,25 %
1 yıl ve daha uzun vadeli katılma hesapları	5,00 %

Kaynak: 22.01.2013 tarih ve 2013–02 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu.

Yanı sıra 07.11.2006 tarihli Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduat Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmeliğinin 4. Maddesinin 15.02.2013 tarihli değişikliğine göre; ‘katılma hesapları birim hesap değerlerinin ve özel cari hesapların her bir gerçek kişi için 100 bin Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır’ hükmü çerçevesinde Katılım Bankaları, Tablo 2’de listelenen oranlarda tasarruf mevduatı sigorta primi ödemek durumundadır.

TABLO 2: Sigortaya Tabi Katılma Hesapları için Sigorta Primleri

Risk Grupları	Sigorta Primi Oranı (%)
Katılım Bankası A risk grubunda ise	0,0011%
Katılım Bankası B risk grubunda ise	0,0013%
Katılım Bankası C risk grubunda ise	0,0015%
Katılım Bankası D risk grubunda ise	0,0019%

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin 3. Maddesinde Likidite Riski; ‘Bankanın (Katılım Bankası) nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması nedeniyle ödeme yükümlülüklerini zamanında yerine getirememe riski’ olarak tanımlanmaktadır. Likidite riski; Mevduat ve Katılma Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zaman Aşımına Uğrayan Mevduat, Katılma Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Ek’inde Katılma Hesapları Ankes Payı olarak adlandırılmıştır. Ankes Payı; ‘katılma hesaplarından vadesinde veya vadesinden önce ödeme yapmalarını gerektiren durumlarda, yükümlülüklerini yerine getirebilmek amacıyla kasa ve muhabirlerdeki (bankalar) vadesiz serbest hesaplarda hazır bulundurdukları tutarın katılım fonu toplamına bölünmesi suretiyle bulunan oran ile

katılma hesabı toplam tutarının çarpılması sonucu ulaşılan meblağa kadar olmak üzere dikkate alınabilecek tutar' şeklinde tanımlanmıştır.

Bu parametreler göz önünde tutulduğunda kullanılabilir mevduat toplamı şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$KM = M - ZK - AN - S$$

Formülde;

KM : Kullanılabilir Mevduat toplamını,

M : Mevduat toplamını,

ZK : Zorunlu Karşılık tutarını,

AN : Katılma Hesapları Ankes Payı tutarını,

S : Tasarruf Mevduatı Sigorta Primi tutarını, ifade etmektedir.

Hesaplanan kullanılabilir mevduat toplamı ile kredi tahsis eden şubelere–birimlere aktarma maliyetinin (fon transfer fiyatının) göz önünde tutulduğu brüt kâr tutarına ulaşılır.

$$HBK = M - ZK - AN - S \times FTF\%$$

Formülde;

HBK : Hedeflenen Brüt Kâr tutarını,

FTF% : Fon Transfer Fiyatı oranını, ifade etmektedir.

Yukarıdaki formül baz alınarak hedeflenen brüt kâr oranı şu şekildedir.

$$HBKO\% = \frac{M - ZK - AN - S}{M} \times FTF\%$$

Formülde;

HBKO% : Hedeflenen Brüt Kâr Oranını, ifade etmektedir.

Hedeflenen brüt kâr oranından, mevduatın üzerinden kesilen vergi, fon ve diğer kesintilerin tenzili ile birlikte, hedeflenen net kâr oranı aşağıdaki gibi olacaktır.

$$HNKO\% = \frac{M - ZK - AN - S}{M} \times FTF\% \times 100\% \times 1 - T\%$$

Formülde;

T% : Mevduat üzerinden alınan vergi, fon ve diğer kesintiler tutarını,

HNKO% : Hedeflenen Net Kâr Oranını (vergi sonrası), ifade etmektedir.

Formül üzerinde gerçekleştirilen matematiksel işlemler sonucunda, FTF% terimini eşitliğin dışına alınmasıyla yeni formül şöyledir.

$$FTF_1\% = \frac{\frac{M \times HNKO\%}{100\% \times 1 - T\%}}{M - ZK - AN - S}$$

Formülle, mudiye dağıtılacak net kâr oranını (HNKO%) hedefleyen bir Katılım Bankasının, ne oranda mevduat maliyetine katlandığı, başka bir bakış açısıyla mevduatın mudiden şubeye transfer maliyeti (FTF₁%) hesaplanmaktadır.

1.2. Şube Tarafından Toplanan Mevduatın Fon Transfer Fiyatlamaya Merkezine Aktarılması

Katılım Bankaları, katılma hesaplarını para cinsi bazında (TL, EUR, USD) çeşitlendirebildikleri gibi kâra katılma oranı bazında da farklılaştırabilmektedir. Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kâr ve Zarara Katılma Oranları ile Kredi İşlemlerinde Faiz Dışında Sağlanacak Diğer Menfaatler Hakkındaki Tebliğ 5. Maddesi çerçevesinde; Katılım Bankaları, katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kâr ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı kâra katılma oranının yüzde ellisinden az olmamak kaydıyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibariyle ayrı ayrı belirleyebilmektedir (ilgili Tebliğe göre Katılım Bankaları kâra katılma oranının 100%'ünü alırken, zarar gerçekleşmesi halinde zararın sadece 50%'sini üstlenmektedir). Örneğin; TL bazında ve 3 ay vadeli açılan bir mevduat türünün kâra katılma oranı 80% iken, 12 ay vadeli diğer bir mevduat türünün kâra katılma oranı 90% olabilmektedir. Kâra katılma oranı; elde edilen kârın 80%'inin mudiye, kalan 20%'nin Katılım Bankasına dağıtılacağı şeklinde yorumlanmalıdır. Yanı sıra, Katılım Bankaları; kâra katılma oranı üzerinde tek taraflı olarak her türlü değişiklik yapma hakkında ayrıca sahiptirler. Uygulamada daha uzun vadeli ve yüksek tutarlı mevduatı teşvik etmek amaçlı farklılaştırmalara gidilmektedir. Bu yaklaşımla şube tarafından toplanan mevduatların kâra katılma oranı 100% kabul edilmekte ve ilgili mevduat grubu için belirlenen Kâra Katılma Oranı (KKO%) ile fon transfer fiyatlamaya merkezi devredilmektedir. Mevduatın devrinden dolayı oluşan fark şubenin ilgili mevduat grubunda kaynak toplama performans kârı (100%–KKO%) olarak kabul edilmektedir.

$$FTF_2\% = \frac{\frac{M \times \text{HNKO}\%}{\text{KKO}\% \times 1 - T\%}}{M - ZK - AN - S}$$

Formülde;

KKO% : Mevduat için Kâra Katılma Oranını, ifade etmektedir.

1.3. Fon Transfer Fiyatlamaya Merkezinde Maliyetlendirme

Bu aşamada, etkin kredilendirme süreçlerinin tesis edilememesi nedeniyle meydana gelen, kullanılamayan mevduat tutarları, donuk krediler ve ilgili mevduat çerçevesinde genel

ve özel karşılıklar da göz önünde tutularak, FTF Merkezi maliyeti ve kredi tahsis eden şubeye–birime devir fiyatı hesaplamalara dâhil edilmektedir.

Bankalarca Krediler ve Diğer Alacakların Niteliklerin Belirlenmesi ve Bunlar için Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe göre tüm krediler; a) Standart Nitelikli Krediler, b) Yakın İzlemedeki Krediler, c) Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler (en az 90 gün, en fazla 180 gün geciken), d) Tahsili Şüpheli Krediler (en az 180 gün, en fazla 365 gün geciken) ve e) Zarar Niteliğindeki Krediler (365 gün ve daha fazla geciken) olmak üzere 5 gruba ayrılmıştır. İlgili Yönetmelik çerçevesinde Katılım Bankalarınca ayrılması gereken Genel ve Özel Karşılıklar Tablo 3 ve Tablo 4’de verilmiştir.

TABLO 3: Genel Karşılıklar

Kredi Kategorisi	Oran
Standart Nitelikli Krediler	1%
Yakın İzlemedeki Krediler	2%

TABLO 4: Özel Karşılıklar

Kredi Kategorisi	Oran	Gecikme Gün Sayısı
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler	20%	90–180 gün
Tahsili Şüpheli Krediler	50%	180–365 gün
Zarar Niteliğindeki Krediler	100%	1+ yıl

Aynı Yönelikte göre Donuk Krediler (alacaklar); tahsil imkânı sınırlı krediler, tahsili şüpheli krediler ve zarar niteliğindeki krediler toplamından oluşmaktadır. Böylece;

Formül (FTF₃) şu şekil geliştirilebilir.

$$FTF_3\% = \frac{\frac{M \times HNKO\%}{KKO\% \times 1 - T\%}}{M - ZK - AN - S - KMM - DK - ÖK - GK}$$

Formülde;

KMM : Kullandırılmayan Mevduat toplamını,

DK : Donuk Krediler tutarını,

GK : Genel Karşılık toplamını, ifade etmektedir.

Kullanılmayan mevduat ve genel karşılıklar FTF Merkezinin maliyeti olarak değerlendirilirken, donuk krediler ve özel karşılıklar ilgili şubenin–birimin maliyeti olarak

göz önünde tutulur, daha etkin ve âdil bir performans analizi için şube–birim kârlılığında tenzil edilebilir.

1.4. Kredi Veren Şube ve Birimlere Mevduatın Dağıtılması ve Kredi Fiyatı

FTF₃ maliyeti üzerinden FTF Merkezinden, şubeye–birime aktarılan maliyet, nihai aşamadan sonra mevduat (M) yerine birim kredi tutarı (K) üzerinden hesaplanmaktadır.

$$KF\% = \frac{\frac{K \times HNK0\%}{KK0\% \times 1 - T\%}}{K \times 1 - \frac{M - ZK - AN - S - KMM - DK - ÖK - GK}{M}}$$

Formülde;

KF% : Kredi Fiyatı oranını,

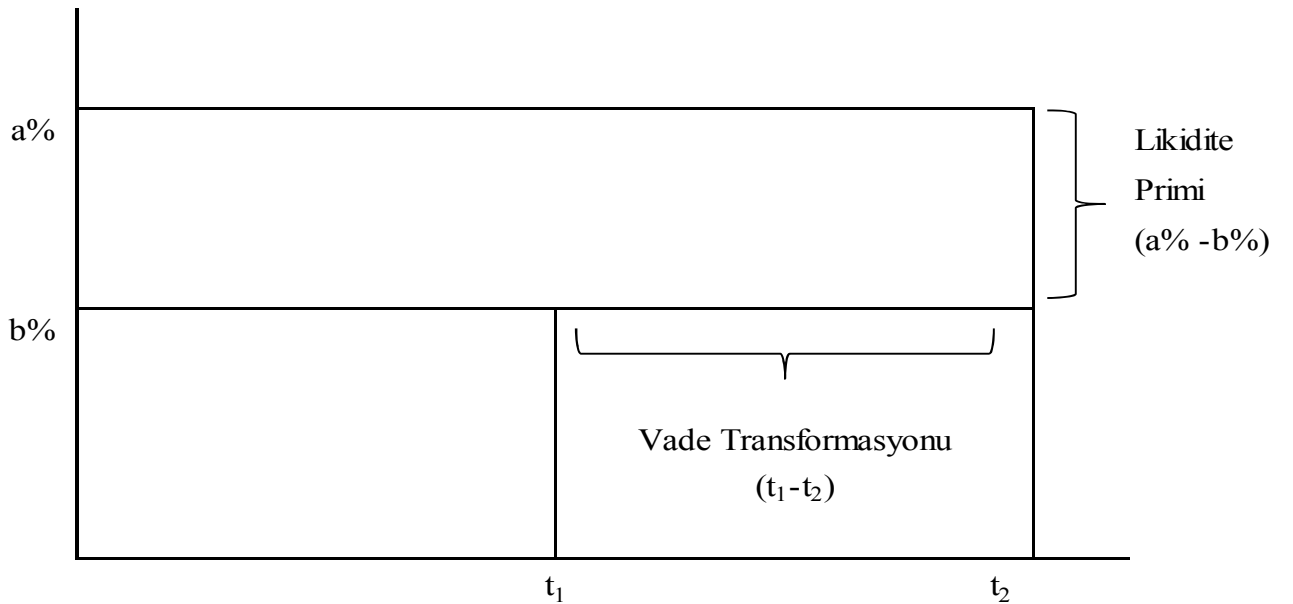
K : Kredi tutarını, ifade etmektedir.

a) Likidite Primi

Bankacılık pratiğinde 1 ay vadeli toplanan mevduatı 1 ay vadeli kredi şeklinde kullanılmak pek mümkün olmamaktadır. Mevduatın ağırlıklı ortalama vadesinin 1 ay (t₁) olduğu ve kredilerin ağırlıklı ortalama 1 yıl (t₂) vadeli olduğu (vade transformasyonu) bir piyasa gerçekliğinde, kredi maliyetine likidite primi ilave edilmelidir.

Likidite priminin mevduatın vadesi ile kredi vadesinin getiri eğrisi üzerindeki örnek izdüşümü Şekil 3’de gösterilmiştir.

ŞEKİL 3: Likidite Primi

Likidite primin hedeflenen net kâr oranına dâhil edilmesi ile yeni formül şu şekildedir.

$$KF\% = \frac{\frac{K \times HNK0\%}{KK0\% \times 1 - T\%}}{K \times 1 - \frac{M - ZK - AN - S - KMM - DK - ÖK - GK}{M}} + LP\%$$

Formülde;

LP% : Likidite Primi oranını, ifade etmektedir.

b) Kredi Riski Primi

Bu aşamada, kredi kullanırken oluşan kredi riski hesaplanmaktadır. Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin 3. Maddesinde Kredi riski; ‘kredi müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak, yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın (Katılım Bankası) maruz kalabileceği zarar olasılığını’ ifade etmektedir. Kredi riski etkin bir kredi riski yönetimi kapsamında ele alınmalıdır. Kredi riski yönetimin ilk ve önemli aşaması kredi derecelendirme sisteminin tesis edilmesi ve kredi riskinin ölçülmesidir. Kredi derecelendirme sisteminin kurulma amacı ise; krediye konu gerçek/tüzel kişi kredibilitelerinin belirli parametrelere göre ölçülmesi ve ‘kredi riski yönetimi’ temeline dayalı bir kredi derecelendirme sisteminin tesis edilmesi şeklinde ifade edilebilir. Katılım Bankasında etkin bir kredi derecelendirme sisteminin kurulması gereklidir.

Kredi derecelendirme sistemi kurulmasının kurumsal faydaları olarak şunlar listelenebilir: (Family Finans, 2003)

- Gerçek/tüzel kişilerin kredi riski derecelerini ölçümleyebilmek suretiyle, kredi portföyündeki risk dağılımının, kredi politikaları, üst yönetimin kararları, beklentileri doğrultusunda optimum düzeyde tutmak ve sorunlu kredileri en aza indirmek,
- Kredilerin risk derecelerinin dönemler itibariyle trendini gözlemlemek ve analiz etmek,
- Kredileri risk derecelerine göre birbirleriyle karşılaştırmak,
- Nicel kriterleri ön plana çıkarmak ve bireysel–kişisel yorumları ve/veya kararları en aza indirmek,
- Sorunlu kredi potansiyeli taşıyan kredileri daha yakın ve kısa dönemler itibariyle incelemek,
- Risk–getiri perspektifinden, kredi fiyatlamasına esas oluşturmak, farklı risk dereceleri için farklı kredi fiyatı uygulamak,
- Kredilendirme fonksiyonunda görev alan tüm yöneticiler–çalışanlar için kredi değerlendirme, tahsis ve analiz sürecini standardize etmek,

Kredi riski yönetimi; beklenen kayıp ve beklenmeyen kayıp tutarlarının hesaplanması sürecinden oluşmaktadır. Beklenen kayıp tutarı; kredi derecelendirme neticesinde ulaşılan tarihsel veri seti üzerinden hesaplanmaktadır.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine Dair İlişkin Yönetmeliğin 18. Maddesine göre yasal sermaye yeterlilik oranı 8% kabul edilmektedir, ancak BDDK hedef sermaye yeterlilik rasyosunu 12% uygulamaktadır. Örneğin Basel II–Standart Yaklaşımı kullanan Katılım Bankası, hesaplanan beklenen kayıp tutarı kredi maliyetine ayrıca ilave edebilmektedir.

TABLO 5: Basel II–Kredi Riski–Standart Yaklaşımında Risk Ağırlıkları

Kredi Derece Notu	AAA/AA–	A+/A–	BBB+/BB–	B– altı	Derecesiz
Kredi Risk Ağırlığı (RW%)	%20	%50	%100	%150	%100

Kaynak: BIS, Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2003.

$$BK = K \times KRA\% \times SYR\%$$

Formülde;

- BK : Beklenen Kayıp tutarını,
 KRA% : Kredi Risk Ağırlığı oranını,
 SYR% : Sermaye Yeterlilik Rasyosunu, ifade etmektedir.

Beklenen kayıp oranının ilgili düzenlemeler çerçevesinde ayrılan özel ve genel karşılık tutarlarının tenzili ile beklenen net kayıp oranına ulaşılarak hesaplamaya dâhil edilmesi ve ekonomik sermayeye karşılık gelen kısmın kredi maliyetine yansıtılarak hesaplanması önerilmektedir. Hesaplama şu şekilde yapılmaktadır.

$$NBK\% = \frac{BK - \ddot{O}K - GK}{K}$$

Formülde;

NBK% : Net Beklenen Kayıp oranını, ifade etmektedir.

Beklenen net kayıp tutarının eklenmesiyle formül şöyledir.

$$KF\% = \frac{\frac{K \times HNK\%}{KKO\% \times 1 - T\%}}{K \times 1 - \frac{M - ZK - AN - S - KMM - DK - \ddot{O}K - GK}{M}} + LP\% + NBK\%$$

c) Kredi Fiyatı Üzerinden Alınan Vergi, Fon ve Diğer Kesintiler

Kredi fiyatı üzerinden alınan vergiler, kaynakta kesilmekte ve kredi müşterisine olan maliyeti daha da artırmaktadır. Söz konusu vergilerden en bilinenleri, Banka Sigorta Muamele Vergisi (BSMV) ile Kaynak Kullanım Destekleme Fonu'dur (KKDF). Böylece kredi fiyatı formülü şu şekilde nihayetlenmektedir.

$$KF\% = \frac{\frac{K \times HNK\%}{KKO\% \times 1 - T\%}}{K \times 1 - \frac{M - ZK - AN - S - KMM - DK - ÖK - GK}{M}} + LP\% + NBK\% \times 1 + BV\% + KV\%$$

Formülde;

BV% : Banka Sigorta Muamele Vergisi oranını,

KV% : Kaynak Kullanım Destekleme Fonu oranını, ifade etmektedir.

Bu formülle belirli kâr oranını hedefleyen bir Katılım Bankasının KF% oranı ile kredilerini maliyetlendirmesi gerekliliği ortaya konmaktadır. Kredi aşamasında, müşteri kredi fiyatı dışında, kredi sözleşmesi için sözleşme bedeli üzerinden damga vergisi, teminat olarak gayrimenkul ipoteği söz konusu ise ipotek değeri üzerinden damga vergisi ile ipotek harcı, sözleşme damga vergisi üzerinden BSMV ayrıca kredi müşterisinden tahsil edilmektedir (BBDK, 2003).

SONUÇ

Faizsiz esasa dayalı finansal yapıların modern pratiğinin yarım yüz yıllık bir geçmişi söz konusudur. Orta Doğu ülkelerinde başlayan süreç, tüm dünyada genel kabul görmüş ve alternatif finansal ürünler kapsamında değerlendirilmiştir.

Faizsiz finansal sistem arayışlarının Türkiye’deki yansıması olan Katılım Bankaları (Özel Finans Kurumları) ise; 1985 yılından günümüze, Türk bankacılık sektöründe önemli bir rol üstlenmişlerdir. Katılım Bankaları son 12 yıldır yüksek bir performans göstermişlerdir. Bu performansta yaşanan siyasal ve ekonomik istikrarın katkısı yadsınmamaktadır. 2006 yılında kazanılan ‘banka’ statüsü, Katılım Bankaları ile konvansiyonel bankacılık kesimi arasında bir yakınsamaya yol açtığı aşikârdır. Katılım Bankaları, ‘faizi’ referans almayan bankacılık ürün ve hizmetleri vaadiyle kaynak (mevduat) toplamakta ve kredi tahsis etmektedir. ‘Paranın zaman değeri’ yerine ‘malın zaman değeri’ konseptini benimseyen Katılım Bankaları, malın peşin değeri ile vadeli değeri arasındaki pozitif farkı ‘kâr’ ve bu farkın kaynak sağlayanlar (mevduat sahipleri) arasında dağıtımını ‘kâr payı’ olarak kabul etmektedir.

Bu çalışmada; ‘kâr payı’ yerine ‘kâr oranı’ kavramı önceleyen, mevduat sahiplerine dağıtılacak kârı henüz mevduat kabul aşamasında planlanması ve hedeflenmesi önemseyen bir yaklaşım önerilmektedir. Bu yaklaşımla; mevduatlarına daha rasyonel yöntemlerle kâr dağıtmayı benimseyen Katılım Bankasının, mevduatlarını maliyetlendirme ve kredilerini fiyatlandırma süreç ve detayları ortaya konmaktadır. Marjinal etkilerinin daha az olduğu varsayılan ve çalışma kapsamında ele alınmayan başkaca parametrenin var olduğu düşünüldüğünde, mevduat-kredi mekanizmasının ne denli karmaşık bir süreç olduğu da ortaya konmaktadır. Mevduata dağıtılması hedeflenen kâr oranı ile kredi müşterilerinden talep edilen kredi fiyatı arasındaki bu doğrusal olmayan ilişki, tüm Katılım Bankaların için

etkin bir mevduat, fon transfer, likidite riski ve kredi riski yönetimi sistemlerine sahip olmaları gerekliliğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 2003, Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması.

Bankacılık Kanunu, Kanun No: 5411, 01.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazete.

Bankalarca Krediler ve Diğer Alacakların Niteliklerin Belirlenmesi ve Bunlar için Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

Bankaların Kredi İşlemlerine Dair Yönetmelik, 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine Dair İlişkin Yönetmelik, 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

BIS, Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2003.

Family Finans Kurumu A.Ş., 2003, Kurumsal Krediler için Kredi Derecelendirme Modeli, İstanbul.

Mevduat ve Katılma Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zaman Aşımına Uğrayan Mevduat, Katılma Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Değişikliği, 28.05.2011 tarih ve 27947 sayılı Resmi Gazete.

Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kar ve Zarara Katılma Oranları ile Kredi İşlemlerinde Faiz Dışında Sağlanacak Diğer Menfaatler Hakkındaki Tebliğ, 09.12.2006 tarih ve 26371 sayılı Resmi Gazete.

Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında Kararname, 16.12.1983 tarih ve 83–7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi

Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduat Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik, 07.11.2006 tarih ve 26339 sayılı Resmi Gazete.

Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Tebliğ No: 2011/13, 28.10.2011 tarih ve 28098 sayılı Resmi Gazete.